

конструирования стратегии жизни в ранней юности. Представляется актуальным и перспективным сосредоточить усилия ученых педагогов, психологов, социологов, философов на поиске, адекватных новым требованиям, теории и технологий социально-профессионального развития субъектов труда.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванушкина С. А. Профессиональное самоопределение старшеклассников и восприятие событий собственного жизненного пути / Иванушкина С. А. – Новосибирск, 1997. – 139 с.

2. Кодесс П. Б. Особенности формирования жизненной стратегии старшеклассников: дисс. ... канд. псих. наук : 19.00.13 / Кодесс Полина Борисовна – М., 2005. – 167 с.

3. Белугина М. А. Психологическое содержание жизненных стратегий личности в юношеском возрасте: дисс. ...канд. псих. наук : 19.00.01 / Белугина Мария Анатольевна. – Ярославль, 2009. – 153 с.

4. Воронина О. А. Жизненные стратегии как фактор отношения студентов к учебной деятельности: дисс. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / Воронина Ольга Александровна. – Курск, 2009. – 230 с.

5. Еремина, Евгения Константиновна. Диагностика и коррекция жизненной стратегии личности : дисс. ...канд. псих. наук : 19.00.07 / Еремина Евгения Константиновна. – Ставрополь, 2000. – 157 с.

6. Лобова Е. В. Процесс первичного профессионального самоопределения учащихся: социологический анализ: дисс. ...канд. псих. наук : 22.00.04 / Лобова Елена Владимировна. – Екатеринбург, 2006. – 128 с.

7. Чепляев В. Л. Социальные аспекты развития системы профессиональной ориентации: дисс. ...канд. псих. наук : 22.00.04 / Чепляев Виктор Леонидович. – Саратов, 1996. – 139 с.

АНАЛІЗ ЧИННИХ ПРОГРАМ ТА ПІДРУЧНИКІВ В АСПЕКТІ ДОСЛІДЖУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСЬКОГО ЕТИКЕТУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

УДК: 378.147:802.3

Оgreniч М.А.

Стаття присвячена аналізу програм та навчальних посібників з ділової англійської мови.

Ключові слова: ділове спілкування, мовленнєвий етикет, економісти.

АНАЛИЗ ДЕЙСТВУЮЩИХ ПРОГРАММ И УЧЕБНИКОВ В АСПЕКТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Оgreniч М.А.

Статья посвящена анализу программ и учебных пособий по деловому английскому языку.

Ключевые слова: деловое общение, речевой этикет, экономисты.

THE ANALYSIS OF FUNCTIONAL PROGRAMMES AND TEXTBOOKS ON FUTURE ECONOMISTS' SPEECH ETIQUETTE DEVELOPMENT FOR BUSINESS COMMUNICATION

Ogrenich M.A.

The article analyses the functional programmes and business English textbooks

Key words: business communication, speech etiquette, economists.

В умовах активної діяльності вітчизняних підприємств на світовому ринку існує дефіцит спеціалістів, які володіють професійно-орієнтованою іноземною мовою з глибоким знанням моделей комунікативного спілкування, правил мовленнєвого етикету та національної поведінки людей.

Згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, «лише шляхом кращого володіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння та співпраці, та подолати упередження і дискримінацію» [2]. Цей документ переслідує мету «підготувати всіх європейців до зростаючих потреб міжнародної мобільності і більш тісної співпраці не лише в галузі освіти, культури та науки, але також у галузі торгівлі та промисловості» [2, С. 2-3].

Упровадження програми з англійської мови для професійного спілкування (2005р.) вимагає подальшого дослідження теорії і практики навчання економістів професійно-орієнтованої англійської мови (як мови міжнародного спілкування) в умовах вищої школи та післядипломної освіти. У контексті нашого дослідження розглянемо нормативні документи та навчальні програми з іноземних мов професійного спрямування, зміст яких передбачає навчання економістів англійської ділової спілкування, а також ознайомлення з англомовним мовленнєвим етикетом у сфері економіки.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра вимагає від фахівців немовного профілю не тільки високої кваліфікації за обраною спеціальністю, але і вмінь співпрацювати з зарубіжними партнерами, не тільки спілкуючись іноземною мовою, а й розуміючи національно-культурну специфіку мовленнєвого етикету та поведінки ділових партнерів.

Нами також було проаналізовано Типову програму для немовних ВНЗ України (English for specific Purposes (ESP). National Curriculum for Ukrainian Universities) [10], яка суворо слідує «Загальноєвропейським Рекомендаціям з мовної освіти» [2] у визначенні цільових компетенцій, запозичуючи в такий спосіб змістові й термінологічні огріхи цього документа. У ній досить загально й розмито сформульовано основні принципи укладання програми («інтернаціоналізм і плюрилінгвізм, демократія і рівноправність, новизна») та відсутні будь-які рекомендації щодо організації комунікативного навчання, зокрема принципи навчання. На відміну від неї, Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 визначає їх як «діяльнісно-комунікативну орієнтацію, спрямованість на спеціальність і професію, врахування міжкультурних аспектів, корпоративність у стосунках студентів і викладачів, автономне навчання» [2].

Означені програми відводять приблизно однакову кількість годин для досягнення цільового рівня знань. Заплановані часові параметри є дещо зани-

женими. Програми у своїй орієнтації на багато («будь-які» – в програмі з англійської мови) спеціальностей практично не визначають тематичний зміст навчання іноземної мови, що може ускладнити роботу викладачів з укладання робочих програм. Водночас при цьому в них наводиться перелік загальних професійних ситуацій і тем. Одже, обидві програми поки що недостатньо відповідають науково-методичній та практичній підготовці користувачів.

Програму з дисципліни «Іноземна мова за фаховим спрямуванням», розроблену Київським національним економічним університетом для студентів економічних інститутів та університетів, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра напряму 0501 — «Економіка і підприємництво», взято за основу багатьох програм навчання економістів в Україні. Її пріоритетом є підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі економіки, які вільно володіють професійною іноземною мовою. Програма передбачає послідовність та наступність у вивченні матеріалу протягом усіх років навчання та зорієнтована на практичне вживання мови й формування мовленнєвих навичок і вмінь. У документі наголошується на важливості розвитку спроможності студентів до автономного навчання іноземної мови і подальшого професійного вдосконалення знання цієї мови протягом усього життя; розвитку мовної компетенції і стратегії, необхідних для ефективної участі як у процесі навчання, так і в ситуаціях професійного спілкування. Набуті мовленнєві навички і вміння сприятимуть підвищенню мобільності та конкурентоздатності випускників на ринку праці в різних галузях економічної діяльності як нашої країни, так і за кордоном.

Відповідно до змісту та мети дослідження було також розглянуто чинні програми підготовки студентів 2-3 курсів немовних ВНЗ з англійської мови.

Проаналізуємо Освітньо-кваліфікаційну характеристику та освітньо-професійну програму підготовки бакалавра напряму підготовки 0502 «Менеджмент» [1]. Метою навчання іноземної мови для отримання ступеня бакалавра економічних наук є формування комунікативної компетенції, практичне оволодіння різними видами мовної діяльності в усній та письмовій формах, у сферах ситуативного та професійного спілкування відповідного фахового спрямування. Завдання курсу «Англійська мова професійного спрямування» полягає в тому, щоб майбутні фахівці після закінчення курсу для отримання ступеня бакалавра економічних наук набули навички практичного володіння англійською мовою та мовленнєвою культурою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі та тематиці, зумовленої професійними потребами; мали достатні знання англійської мови, щоб одержувати нову фахову інформацію через іноземні джерела.

Проаналізуємо навчальну робочу програму для студентів 3 курсу економічних спеціальностей. Завдання курсу «Ділова англійська мова професійного спрямування» [6] полягає у тому, щоб студенти вдосконалили навички практичного володіння англійською мовою та мовленнєвою культурою (мовленнєвим етикетом) в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі та тематиці, зумовленої професійними потребами; мали достатні знання професійної іноземної (англійської) мови, щоб одержувати новітню фахову інформацію через світові джерела та електронні ЗМІ; володіли усним монологічним

та діалогічним мовленням у межах побутової, загальноекономічної та ділової тематики.

Звернемося до аналізу засобів навчання англійської мови професійного спрямування студентів факультетів банківської справи та менеджменту, з метою визначення місця мовленнєвого етикету як складової професійної культури майбутніх економістів у процесі навчання ділової англійської мови в сучасних підручниках.

Одним із базових підручників, призначених для студентів економічних ВНЗ, є підручник 'English on Economics' під редакцією С. Шевелевої [7]. Він призначений для студентів, які навчаються за економічними спеціальностями, володіють англійською мовою в обсязі середньої школи та продовжують вивчати мову в немовному ВНЗ. В основу навчального посібника покладено тематичний принцип. Структура кожного з уроків підручника повторюється і містить інформативні тексти з економічної тематики. Завдання монологічного та діалогічного характеру представлені в порядку зростання мовних труднощів і поступового переходу від вправ репродуктивного до продуктивного типу і розраховані як на самостійну, так і на аудиторну роботу студентів. Проведений аналіз змісту означеного підручника свідчить, що в ньому майже відсутні вправи та завдання на розвиток комунікативних навичок і на формування вмінь володіння мовленнєвим етикетом.

Наступний підручник за редакцією М. Хачатурової 'English for Business Contacts' [8] призначений для спеціалістів, керівників спільних підприємств, фірм, компаній, які працюють у сфері експортно-імпорتنних операцій і вдосконалюють навички ділового спілкування англійською мовою у галузі зовнішньоекономічної, фінансової та комерційної діяльності.

Перша частина посібника – 'Dialogues for Business Contacts' – це серія діалогів, які охоплюють основні ситуації ділового спілкування (знайомство, само презентація, перемови, ділова телефонія тощо) та вправ до них. Друга частина – 'For Professional Reading Skills' – ставить своєю метою формування навичок пошукового та оглядового читання для вилучення необхідної інформації з актуальних проблем професійної діяльності. З цією метою відібрано економічні тексти широкого профілю з оригінальних джерел (газет, журналів, посібників та підручників). Аналіз зазначеного підручника свідчить, що, на жаль, автор пропонує чималу кількість вправ на розвиток та вдосконалення навичок читання англійською мовою, але незначну кількість комунікативних вправ, які спрямовані на формування англійськомовного мовленнєвого етикету.

Підручник «Економіка та фінанси в діловій англійській мові» за редакцією Н. Красюк [4] призначено для студентів фінансово-економічних спеціальностей ВНЗ і розраховано на осіб, які володіють основами нормативної граматики англійської мови та словниковим запасом у 2000-2500 лексичних одиниць. Мета посібника, згідно з авторами, – навчити студентів читати фахову оригінальну літературу та вести бесіду на професійні теми. Посібник складається з трьох тематичних частин: «Економіка», «Фінанси» та «Банківська справа». Кожна частина складається з розділів, які охоплюють широке коло питань економічної теорії, організації та функціонування фінансової та банківської систем. Усі розділи підручника мають однакову структуру, що

включає такі підрозділи: 1. Discussion; 2. Reading; 3. Vocabulary Notes; 4. Exercises. Водночас аналіз цього посібника свідчить, що всі завдання практично повністю розраховані на читання, переклад та переказ текстів з різних тем. Маючи чималу кількість лексичних вправ, у підручнику майже зовсім відсутні вправи на вдосконалення навичок та вмій усної мовленнєвої діяльності та набуття знань мовленнєвого етикету.

Високої оцінки заслуговує підручник О. Тарнопольського та С. Кожушко 'Business Projects' [2]. Підручник призначений для навчання ділової англійської мови студентів вищих навчальних закладів освіти та факультетів економічного профілю. Підручник є повністю зорієнтованим на комунікацію, тобто на навчання ділового спілкування у процесі самого ділового спілкування і через нього. За змістом підручник складається з розділів, що включають основні теми з життя ділового світу. Студентам пропонується організувати свою уявну фірму в уявній країні, наймати робітників, проводити дослідження ринку, виробляти власну продукцію та намагатися продати її, брати участь у виставках та ярмарках тощо. Робота студентів має бути самостійною, вона виконуватиметься за допомогою підказок та завдань, що надаються у книзі у великому обсязі. Однак поряд з чималою кількістю вправ, які розвивають уміння говоріння англійською мовою, підручник не має спеціальної орієнтації на формування вмій володіння мовленнєвим етикетом англійської мови майбутніх економістів.

Наступні посібники, що аналізуються, це деякі підручники Британського видання, схвалені Міністерством освіти і науки України як додаткові. Здебільшого це навчально-методичні комплекси видавництва «Лонгмен» ('Longman') серії Business English Course (Курс ділової англійської мови) [9]. Підручники розроблено разом з видавництвом газети «The Financial Times» та охоплюють автентичні тексти та вправи на аудіювання, у яких відображено сучасні тенденції ділового світу. У підручниках представлені професійні теми: «Кар'єра», «Продаж через Інтернет», «Компанії», «Продукти», «Нова справа» тощо. Завдання спрямовані на розвиток здебільшого комунікативних навичок та навичок володіння правилами мовленнєвого етикету. Кожен урок завершується самостійним творчим завданням – кейсом (Case Study), дозволяючи студентам використовувати засвоєні моделі комунікативних актів у практичній діловій ситуації. Це становить перевагу означених підручників, оскільки змушує студентів застосовувати формули англомовного мовленнєвого етикету в спонтанному діловому мовленні. Однак, на жаль, в цих підручниках не подано національно-культурну специфіку мовленнєвого етикету у сфері ділового спілкування у порівнянні двох мов: української та англійської.

Отже, ретроспективний огляд навчальних підручників, призначених для використання як основний та додатковий навчальний матеріал у курсі «Ділова англійська мова» для студентів 2-3 курсів економічних факультетів, засвідчив, що загальним недоліком розглянутих навчальних посібників є: по-перше, повна відсутність інформації щодо англомовного мовленнєвого етикету, яким за програмами з ділової англійської мови необхідно володіти у процесі професійного спілкування; по-друге, повна або часткова відсутність системи вправ, спрямованої на формування англомовного мовленнєвого етикету і, отже, на оволодіння англомовною діловою культурою загалом.

Відтак, маємо всі підстави для висновку про те, що з урахуванням потреб сьогоденного економічного середовища навчання майбутніх економістів повинно спиратися на комунікативний підхід до вивчення англійської мови, який включає знання правил та норм мовленнєвого етикету і володіння мовленнєвою культурою англійської мови. Однак відсутність цілеспрямованої роботи щодо формування мовленнєвого етикету ділового спілкування майбутніх економістів, а також відсутність відповідної системи завдань, спрямованих на розвиток комунікативних вмінь студентів з використанням нормативних моделей англійської мовленнєвого ділового етикету, не сприяють повноцінному володінню діловим англійським мовленням майбутніх економістів. Означене вимагає необхідність розробки методичної системи, яка передбачала б формування мовленнєвого етикету в англійському діловому спілкуванні майбутніх фахівців у галузі економіки.

Список використаних джерел

1. ГСВО Освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0502 «Менеджмент» / [колект. автор.]. – Міністерство освіти і науки України, 2001. – 59 с.
2. Ділові проекти (Business Projects). Підручник з ділової англійської мови для студентів вищих закладів освіти та факультетів економічного профілю. Книга для студента та Робочий зошит / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко та ін. – Київ: ГНКОС, 2002. – 280 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Красюк Н. Д. Економіка та фінанси в діловій англійській мові: [навчальний посібник] / Н. Д. Красюк. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 253 с.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування. [колект. авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119с.
6. Робоча програма з дисципліни «Ділова англійська мова професійного спрямування» для студентів 3 курсу ОДЕУ всіх спеціальностей. / [уклад. Я. І. Гриценко, О. О. Карпова, М. А. Огреніч]. – Одеса. – ОДЕУ, 2008. – 32 с.
7. Шевелева С. А. English on Economics: [учеб. пособие для вузов] / С. А. Шевелева. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 375 с.
8. Хачатурова М. Ф. English for Business Contacts (англійський для деловых контактов) / М. Ф. Хачатурова. – Киев: Издательство «Аконит», 1997. – 272 с.
9. Cotton D. Market Leader. Elementary Business English Course Book / D. Cotton, D. Falvey, S. Kent. – Pearson Education Limited. 2008. – 175 p.
10. English for Specific Purposes (ESP). National Curriculum for Ukrainian Universities (Draft). – Kyiv, 2004. – 94 p.